

Делфина
РАЈИЋ
Милош
ТИМОТИЈЕВИЋ

МАНАСТИР СРЕТЕЊЕ

UDK: 726.71(497.11)

АПСТРАКТ: *Тема рада су историја, архитектура, живопис, иконопис и ризница манастира Сретење на Овчару. Дај је приказ свих досадашњих знања о овом споменику, доуњених са до сада неисцраженим детаљима везаним за живопис.*

КЉУЧНЕ РЕЧИ: *Сретење Господње, манастир, зографи, епископ Никифор Максимовић*

Манастир Сретење подигнут је на падинама Овчара и има несумњиво најлепши положај и природно окружење. Лепота, али и суровост природе у којој је подигнуто Сретење, надахњивала је монахе на одрицање од овоземаљских вредности и предавање молитви, посту и припреми за вечност. Као и за већину манастира у Овчарско-кабларској клисури, ни за Сретење се не зна тачно време настанка, нити име ктитора. Вук Караџић је забележио легенду везану за подизање манастира која, додуше, нема никакво упориште у историјским изворима. Читава прича везана је за локацију под именом Корона, на којој је подигнут манастир: „Више намасџира њод самим вром Овчара има једна долина, која се зове мала Корона, а више је долине један за њаванак, на коме има и мали извор, зове се велика Корона: а исџод њи зове се Корунски до. При џовједа се, да су у сџара времена, кад су овај намасџир нај џрије ћели зраџиџи, баџали круну у небо, да зледају на ком ће се мјесџу усџавиџи, џа онђе да зраџе цркву; и од џоџа осџало име Корона.“¹

Први помен манастира Сретење потиче из 1528. године. У турском попису забележен је под именом Корање, у оквиру села Марковице.² Иако се манастир не помиње под својим правим именом, на основу назива Корање и села у оквиру кога је поменут, може се претпоставити да је то ипак Сретење. То је, за сада, први сачувани писани помен Сретења, али храм је свакако постојао и пре тога. Када је тачно подигнут, данас није познато. Претпоставља се да потиче из средњег века, као и Никоље, или да је у османско доба подигнут на старим темељима.

Досадашња архитектонска истраживања датовала су овај храм на крај XVI века.³ Међутим, први писани помен помера изградњу Сретења неколико деценија, па можда и читав век уназад. То је значајна констатација, јер сачувани архитектонски облици храма, из периода пре обнове, упућују на стил

- 1 Вук Стефановић Караџић, *Почетак описанија срџски намасџира*, у: „Овчарско-кабларски манастири“, Градац 98/99, Чачак, 1991, стр. 19-20.
- 2 Ахмед С. Алиџић, *Турски калџасџарски џоџиси неких џодручја Зайаџне Србије: XV и XVI век, II*, Чачак, 1985, стр. 128.
- 3 Светлана Пејић, *Манастир Пусџиња*, Београд, 2002, стр. 49.

градње са краја XVI века, у доба када највероватније настаје и манастир Св. Тројица. Темељна обнова почетком XIX века значајно је изменила првобитни изглед цркве, што у великој мери отежава датовање манастирске цркве.

Први векови постојања манастира Сретење данас нису довољно познати. Само поједини истргнути догађаји, о којима се зна на основу штурих записа, откривају нека од многобројних дешавања. Страдања су била честа. Татари у турској служби палили су 1623. године манастир Сретење. Но, живот монаха је ипак настављан. Зна се да је 1637. године, за време игумана Јанићија, у манастир Сретење примљено у залог једно рукописно јеванђеље. Патријарх Гаврило је посетио Сретење 1650. године и однео у Пеш типик манастира Ариља, који је запустео због насиља Турака.⁴ Највеће страдање Сретење је доживело за време Велике сеобе 1690. године. Тада је манастир вероватно био порушен и напуштен. Један од монаха пребеглих преко Саве и Дунава био је и проигуман Совроније, чије се име помиње на једној панагији из XVII века.⁵ Публицисти су оставили податак да је Сретење запаљено и порушено 1715. године, а да је братство поубијано или се разбежало.⁶ Познати историјски извори не помињу ту годину као време страдања манастира који је у рушевинама провео читаво једно столеће, тако да о њему нема података взајних за XVII век.

На своју обнову манастир је чекао све до краја друге деценије XIX века, када је енергични монах и будући владика Никифор Максимовић кренуо у његову обнову. Претходно је овај монах 1811. године обновио манастир Преображење, одакле је прешао у једну пећину изнад Сретења, које је тада било у рушевинама. Сахрањујући мртве и молећи се за живе за време велике епидемије куге 1814. године, Никифор Максимовић је у Преображењу сакупио неколико хиљада гроша. „*Па, вели, сѣпанем мислиѣи, шѣа ћу чиниѣи с оволиким новцима? Да идем на Јерусалим, и да дам новце, да се њима поправљају и красе цркве и намастѣири у ѣуђим земљама; нећу! Боље и је на ѣаково шѣо у нашој земљи ујоѣребѣиѣи.*“⁷ Тако је одлучио да обнови порушени манастир Сретење.

Најпре се, 1817. године, настанио у једној пећини изнад манастира. Захваљујући труду овог монаха, као и материјалним средствима која је сакупио, обнова Сретења је брзо напредовала. Како је забележено у предању, Никифор Максимовић је са групом мештана села Негришори из олтарског дела цркве извадио један огроман прни граб, такве дебљине да га два човека нису могла обухватити. По свему судећи, највећи део цркве обновљен је 1818. године,

4 Љубомир Стојановић, *Стари српски записи и натписи I*, Београд, 1902, стр. 307, 334, 364 (бр. 1139, 1300, 1446).

5 Радивоје Војовић, *Манастир Сретење на бакорезу из 1845. године*, *Валсалиса XXIX*, Београд, 1998, стр. 368.

6 Јеромонах Мисаило Сретењски, *Манастир Сретење на Овчару*, „Гласник. Службени лист Српске православне патријаршије“, год. XI, бр. 5, Сремски Карловци, 14. март 1930, стр. 71.

7 Феликс Капиц, *О овчарско-кабларским манастирима*, у: „Овчарско-кабларски манастири“, Градац 98/99, Чачак, 1991, стр. 31-32.

али су се радови на целом манастирском комплексу наставили у наредних тридесет година. Вук Караџић је 1820. видео црквицу и кућицу у којима је, поред Никифора, било још двоје ђака. Стара црква је била прилично велика, са свих страна ограђена монашким ћелијама чији су се темељи, као и темељ старе цркве, јасно распознавали. Сам Никифор Максимовић је у Сретењу остао све до 1830, када постаје ужички владика са седиштем у Чачку. То му је донекле одузело време које је могао посветити завршетку радова на Сретењу.⁸

Никифор Максимовић је манастиру удахнуо нови живот и то не само у верском, него и у економском погледу, обезбеђујући му бројна имања. Сретење је било и без земље и без стоке, тако да се издржавало од прилога, а монаси су на искрченим местима око манастира сејали кукуруз. Никифор Максимовић је био и први свештенослужитељ све до 1830, када га замењује Гсдеон Ивановић, који је умро 1855. године.⁹

Сретење је захваљујући епископу Максимовићу стекло велики углед, а манастир Ваведсење је 1843. године постао његов метох. Максимовић је у центру чачанске вароши подигао објекте који су издавани у закуп, што је манастиру доносило приличну добит. Епископ је кушовао и њиве за манастир, а 1849. године и једну воденицу у Бањици. Последње што је урадио за Сретење било је засађивање винограда у Паковраћу, на падини брда званог Овчарић. Конак је овде подигнут 1850. године. Следеће године цео комплекс је ограђен зидом, а направљене су и две капије. Главна је постављена на западној страни и везана је за пут према Сретењу. Двадесетих година XIX века, када су Турци још били у границама Београдског пашалука, Сретење није плаћало Турчину спахији ништа, пошто није имало имања. Када је Феликс Каниц посетио Србију 1860, Сретење није имало своју парохију, али је зато имало 33 хектара ораница, ливада и пашњака, 10 хектара воћњака и винограда, и чак 350 хектара шуме, као и многобројну стоку. Приходи су износили 3.500 динара годишње.¹⁰

Због заузетости владике Никифора Максимовића у Чачку, са обновом Сретења поново се кренуло тек 1840. године. Епископски конак саграђен је 1840, као спратна грађевина са покривачем од ћерамиде. Гостински конак је саграђен 1845. Подигнута је и велика трпезарија, а радови на овом објекту завршени су наредне године. Радови нису престајали ни 1847, када је на месту, где је у првој фази обнове 1827. била трпезарија, подигнута једна кула. Из Пеште су 1842, за звонару која је подигнута исте године, наручена три звона са натписима и представом Сретења. У Бечу су набављена два велика месингана свећњака, у Београду 1843. сребрна кадионица, а теплота следеће, 1844. године. До 1847. набављени су и остали богослужбени предмети за манастир. Цео комплекс је ограђен зидом 1849, а исте године епископ је наложио пробијање пута од манастира до села Дучаловићи.¹¹ Обнова овог храма била је

8 Видоје Марковић-Теодосије Вукосављевић, *Портрети епископа ужичког Никифора Максимовића*, ЗРНИМ X, Чачак, 1979, стр. 149-150.

9 Архимандрит Јован Радосављевић, *Овчарско-кабларски манастири*, Приштина, 1998, стр. 369-398.

10 Феликс Каниц, *н.д.*, стр. 31-32.

11 Радивоје Бојовић, *н.д.*, стр. 368-376.

вслики подухват, али је неспрстно и неукусно урађена. Када су Михаило Валтровић и Драгутин Милутиновић 1875. године посетили манастир, забележили су да је црква манастира Сретење „нагрђена да горе биџи не може.“¹² У време обнове овчарско-кабларских манастира током XIX века, архитектура се окретала ка већ истрошеним обрасцима стваралаштва. У сакралном грађевинарству, у погледу стила, на снази су биле окренутост и оданост прошлости, и то колико из доследности, толико и из релативне стваралачке немоћи и конзервативизма. Грађевинска активност није излазила из оквира старих стилских образаца, ослоњених на наслеђе византијске, рашке и моравске архитектуре и домаће нсимарске традиције.¹³

После завршних грађевинских радова, у манастир су 1844. године, ради осликавања унутрашњости цркве, позвани сликари Живко Павловић из Пожаревца и Никола Јанковић из Охрида. Престоне иконе је Павловић пре тога већ био насликао. Живописање Сретења завршено је 26. новембра 1844, а сутрадан је владика освештао храм. Непосредно по освештењу цркве, епископ Максимовић је паручио и један бакрорез по предлошку Живка Павловића, на коме је приказан владика како одлази у манастир у коме је скоро цео комплекс завршен. Ова представа је следеће године урађена у Бечу. Епископ је, у складу са својим строгим монашким схватањима, обнављао традиције средњег века, па и преписивачку делатност. Својеврсну потврду монашке строгости чинила је и одлука да се Сретење одабере као место где су затварана свештена лица које би грађански судови осудили на казну.¹⁴ Живопис овог манастира није на високом нивоу и он је, како је то још 1875. године запазио Михаило Валтровић, немоћни изданак старог српског црквеног живописа.¹⁵

Епископ Максимовић је изненада умро 28. фебруара 1853, а сахрањен је 3. марта, у унапред припремљену гробницу у Сретењу, у припрати манастирске цркве.¹⁶ У опису манастира Ужичке епархије из 1859. године, може се видети стање у којем су се налазили овчарско-кабларски манастири половином XIX века. Кров цркве манастира Благовештење био је сатрулио, тако да је храм прокишњавао. Манастир Вавдење налазио се у добром стању. Иконостас је оцењен као прост, црква је била скоро до пола окречена, а у другој половини се могао назрети део старих фресака. Цркве манастира Никоља, Јо-

12 : *Говор којим је изасланик Српског ученог друштва за снимање уметничких споменика по Србији Михаило Валтровић отворио четврти изложбеник архиепископских, живописних и скулптурних, 1. маја 1877. год., Гласник СУД, књ. XLVI, Београд, 1878, стр. 249.*

13 : *Радомир Станић, Грађевинарство и сликарство из краја XVIII и почетка XIX века у пределима око Чачка, ЗРМ X, Чачак, 1979, стр. 23.*

14 : *Радомир Станић, Иконостаас цркве манастира Сретење на Овчару, ЗРМ XI, Чачак, 1981, стр. 31-50; Милан Д. Протић, Сретење и Тројица, у: „Овчарско-кабларски манастири“, Градац 98/99, Чачак, 1991, стр. 66.*

15 : *Милан Милићевић, Манастири у Србији, Београд, 1867, стр. 81; Говор..., стр. 252.*

16 : *Видоје Марковић-Геодосије Вукосављевић, н.д., стр. 150.*

вања и Свете Тројице биле су у добром стању. Ипак, Сreteње је, после велике обнове у првој половини века, било у најбољем положају.¹⁷

У деценијама које су следиле, монашки живот у Сreteњу текао је уобичајеним ритмом. Игуман Венедикт је у манастиру формирао велику библиотеку која је за појмове XIX века била и богата и напредна.¹⁸ Нова окупација Србије, устанак и грађански рат донели су поновна страдања овчарско-кабларских манастира. Током повлачења Немаца из Ужица и Пожеге 21. септембра 1941. године, колону су у клисури нападали партизани. Као меру заштите, Немци су употребљавали авионе који су бомбардовали околину. Тако су страдали манастири Света Тројица и Сreteње на Овчару.¹⁹ Причињена штета није била мала. Манастиру Света Тројица су од авионских бомби срушени велики конак са звонаром и још два мања конака. Црква је страдала од детонација, али није порушена. И Сreteње је било бомбардовано и митраљирано. Срушена су два конака и трпезарија.²⁰

На жалост, приликом бомбардовања манастира септембра 1941, Немци су погодили конак у коме су се налазиле манастирске драгоцености, архива и библиотека. У рушевинама манастира је током Другог светског рата боравио један од највећих теолога српске православне цркве, Јустин Поповић, који се ту крио од окупатора. За време окупације монах Јелисеј је делимично обновио један конак, тако да манастир није запустео. После Другог светског рата, Сreteње је добило посебну управу, јер је све до 1946. било под управом манастира Света Тројица. Убрзо је Сreteње (1947) постало женски манастир, којим је управљао духовник Васијан из Преображења. У Сreteње су тада дошле три искушенице, које су 1948. замонашене. Следеће године су успеле да заврше обнову једног конака, али исте године одлазе у Враћевшницу. Преосталим сестринством је од 1951. године управљала игуманија Јована Србовић, која је дошла из Јовања. Њу је 1975. заменила монахиња Минодора, која је у манастир дошла још 1948. године.²¹ Игуманија Минодора преминула је у пролеће 2005. године.

Након Другог светског рата, монахиње које су остале у Сreteњу успевају да 1949. године делимично обнове срушени конак пред црквом, јер је други његов део остао у рушевинама. Уследила је и обнова старог конака до куле, који је надзидан 1950, а трпезарија за народ саграђена је 1963. године. Црква манастира Сreteње, делатношћу Завода за заштиту споменика културе из

17 Слободан Милеуснић, *Опис манастира Ужичке епархије 1859. године*, у: „Богородица Градачка у историји српског народа“, Чачак, 1993, стр. 242-251.

18 Михаило Н. Илић, *Моравска клисура међу Овчаром и Кабларом са језицима и јаном*, Гласник СУД, књ. XLII, Београд, 1875, стр. 188.

19 Горан Давидовић-Милош Тимотијевић, *Запамћена прошлост. Историја равногорца чачанског краја, I*, Чачак-Горњи Милановац-Краљево, 2002, стр. 185-186.

20 *Страдања манастира Преображење, Света Тројица и Сreteње у Другом светском рату*, приредио Зоран Маринковић, Изворник 15, Чачак, 1999, стр. 131, 140.

21 Архимандрит Јован Радосављевић, *н.д.*, стр. 369-398.

Краљева, препокривена је 1988, а исте године извршено је и чишћење фресака. Санирањем старог конака, као и осталим грађевинским радовима, омогућени су повољнији услови за живот монахиња. У оквиру новог конака, саграђеног деведесетих година XX века, смештена је капела посвећена Покрову Пресвете Богородице.²²

Архитектура

Данас није у потпуности познато како је изгледала првобитна црква манастира Сретење ни пре рушења, ни касније, приликом обнове у XIX веку. По свему судећи, опис рушевина цркве коју ју је Никифор Максимовић почео обнављати није у потпуности тачан, пошто првобитном склопу припадају зидови готово до висине певнице. То је била једнобродна грађевина са петостраном апсидом, правоугаоним певницама и зиданим иконостасом. Није познато да ли је постојала припрата на месту данашњег звоника. Од каменог наменштаја оригинални су само амвонска розета и крстионица.

Данас је обновљена црква манастира Сретење једнобродна грађевина без куполе, са плитким правоугаоним певницама, петостраном апсидом, знатно нижом од висине наоса, припратом квадратне основе, изнад које је подигнут несразмерно велики звоник.

Црква је подељена на три целине. Припрата са звоником подигнута је 1842. године. Централни део цркве, наос, правоугаоне је основе без куполе, засведен је и од олтарског дела је одвојен зиданим иконостасом који допире до свода и чини његову потпору. У олтарски део се улази кроз царске двери и двери за протезис. Олтар је једна целина, а протезис на северу и ђаконикон на југу нису издвојени, већ су представљени нишама. Апсида је изнутра полукружна. Њена ширина је иста као и ширина брода цркве.

Није посебно испитивано од ког је материјала грађен манастир, али може се претпоставити да се испод слоја фасадног малтера налази камен. Данас је цео храм омалтерисан и окречен у бело. Није позната оригинална покривка цркве, као ни материјал који је употребио Никифор Максимовић приликом њене обнове 1818. године. Сачуван је податак да је храм, по жељи покојног Никифора Максимовића, 1860. године прелокривен бакром. Данас је црква покривена лимом.

Наос цркве има двосливни кров, док је звонара покривена четвоространим кровом, на чијем врху се налази нека врста лантерне. Плитке правоугаоне певнице завршене су двоводним покривачем, а петострана апсида полукружним. На спољашњости цркве нема никаквих украса. Фасадна декорација је сведена на камени сокл и благо профилисани кровни венац.

Унутрашњост храма веома је мрачна, јер светлост допире из малог броја уских прозора. На правоугаоним певницама и олтарској апсиди налази се

22 Радомир Станић, *Испрживање и заштитна споменика културе у чачанском крају*, у: „Вишевековна историја Чачка и околине“, Београд, 1995, стр. 608-617.

по један уски правоугаони прозор. И припрата са обе стране има по један мали правоугаони прозор, али и један са западне стране, изнад улазних врата. Над квадратном припратом једнобродне црквице уздигнут је масиван звоник који својим димензијама надјачава цео храм и разбија складност његових пропорција. Са све четири стране звонаре налази се по један велики правоугаони прозор. Изнад њих је смештен по један окулус.

Портал који води у припрату, сазидану са звонаром 1842. године, једноставне је израде, правоугаоног облика и без икаквих украса. Изнад портала се налази плитка ниша правоугаоног облика која се полукружно завршава.

Унутрашњи портал, који води из припрате у наос цркве, сазидан је вероватно 1818. године. Нема никаквих украса. Од оригиналног каменог намештаја сачуван је један амвон који је подељен на средишњи део и бордуру. У средишту је исклесана шестокрака звезда, а на бордури лоза са бршљановим листовима.

Изнад припрате је изведена слепа калота, а у звоник се улази из северо-западног дела припрате. Свод наоса је полуобличаст, а распон свода је истоветан ширини брода. Зидови првобитног храма, пре обнове из 1818. године, вероватно су сачувани до висине певница, јер су на њиховим попречним зидовима очуване следе аркаде, што је по свој прилици оригинални архитектонски елемент из времена првобитне изградње храма. Зидани иконостас је изведен до висине свода са којим чини архитектонску целину. У олтарски простор се улази кроз царске двери и кроз пролаз за протезис, док ђаконикон нема посебан улаз. Неимар Сретења није уситнио простор у олтару правећи одвојене просторије за протезис и ђаконикон, већ је унутар олтарског простора начинио само две нише. Полукружна ниша изведена на северном делу у функцији је протезиса, док правоугаона на јужном делу олтара представља ђаконикон. Њихова улога није стварање симетрије у простору, која на тај начин није до краја ни остварена. Сретење, као и већина цркава из XVI века, има горње место – трон у облику апсидалне нише. Апсида је засведена полукалотом.

Данас није познато како је изгледала првобитна црква манастира Сретење, јер никада, до данас, нису вршени комплетни истраживачки радови. На основу сачуваних оригиналних архитектонских елемената (доњих партија зида наоса, правоугаоних певница, петостране апсиде, зидане олтарске преграде, амвонске розете), Сретење би се могло временски сместити најкасније у рани XVI век. На то упућује и први помен манастира из 1528. године. По својој основи, са благо истуреним правоугаоним певницама, олтарском апсидом у ширини брода цркве, зиданом иконостасу, атипично усмереним нишама протезиса, као и по распону свода у пуној ширини брода, Сретење је веома слично цркви манастира Пустиња код Ваљева за коју, као ни за Сретење, нема поузданих извора за датовање изградње.

Велика обнова манастира, коју је организовао епископ Никифор Максимовић, изведена је од 1818. до 1847. године. Обнова је неспретно и неукусно урађена, иако је била велики и дуготрајан градитељски подухват. Када су Михаило Валтровић и Драгутин Милутиновић посетили манастир 1875. године, запазили су да је црква манастира Сретење „нагрђена да горе бити не може.“ Ова констатација је можда оштра, али у поређењу са архитектуром осталих

манастира, Сретење и данас изгледа неугледно и несразмерно грађено. Ипак, то је својеврсно сведочанство о архитектонским токовима у обновљеној Србији прве половине XIX века.²³

Зидно сликарство

Данас се не зна како је изгледао оригинални живопис Сретења. Сачувани делови зидова наоса, олтарског дела и зиданог иконостаса можда су имали фреске, али се оне, ако су уопште сачуване, налазе испод слоја новог живописа.

Унутрашњост храма осликали су 26. новембра 1844. године Живко Павловић и Никола Јанковић, о чему сведочи натпис изнад улаза на западном зиду припрате. Зидне слике ових мајстора нису велике уметничке вредности.

Олтар

У најнижој зони олтара налазе се стојеће фигуре светитеља. Први је, са северне стране олтара, насликан св. архиђакон Стефан. Испод њега је ниша у којој се данас не разазнаје фреска. Следћи светитељ у низу је св. Мелетије Антиохијски. Испод њега је ниша у којој је приказан Исус Христос. Низ се наставља св. Григоријем Солунским, св. Григоријем Двојесловом и св. Василијем Великим. Прекинут је прозором на апсиди испод којег је ниша у којој је насликан Исус Христос. Зона стојећих фигура се наставља св. Јованом Златоустим, св. Кирилом Александријским, св. Атанасијем Александријским, св. Ахилијем Моравичким, а завршава св. Никифором Константинопољским.

У следећој зони приказано је дванаест правоугаоних поља са светитељима чији су натписи нечитљиви. У олтарској полукалоти приказана је Богородица коју крунишу два арханђела.

Стојећа фигура светитеља са нечитљивим натписом насликана је до зиданог иконостаса на јужној страни олтарског простора. Изнад, у средини свода, налазе се три медаљона. У централном је Исус Христос, лево св. Јевсевије, а десно св. Аверкије. Стојећа фигура светитеља са северне стране полукалоте представља св. Игњатија Богоносца.

23 : *Говор којим је изасланик Српског ученог друштва за снимање уметничких споменика по Србији Михаило Валтировић отворио четврти изложбени салак архитектонских, живописних и скулптурних, 1. маја 1877. год.*, Гласник СУД, књ. XLVI, Београд, 1878, стр. 249; Милка Чанак-Медић, *Неки примерци црквеног каменог намештаја, амвонских плоча и прозорских илустрација*, Зборник Народног музеја IX-X, Београд, 1979, стр. 532-533; Светлана Пејић, *Манастир Пустинња*, Београд, 2002, стр. 49, 57, 61.

Наос

Зона сокли зида украшена је орнаментом црне и тамноцрвене боје.

Најнижа зона наоса испуњена је стојећим фигурама свстих ратника и великомученика. На јужном зиду наоса низ почиње представом св. Димитрија Солунског, а затим следе св. Нестор, св. Теодор Тирон и св. Теодор Стратилат. Испод прозора је приказана св. Катарина, а низ се наставља живописаним фигурама св. Калистрата, св. Саве Стратилата, св. Јустина Филозофа, св. Јакова Персијског и свстих Артемија и Прокошија.

Низ стојећих фигура светитеља на западном зиду се наставља представом царева Уроша и Лазара, десно од врата наоса. Лево од улаза су фреске цара Константина и царице Јелене са часним крстом између њих.

На северном зиду наоса наставља се низ стојећих фигура. Први до западног зида је живописан св. великомученик Евстатије, затим следе свети ратници Меркурије, Никита, Фотије, Полисвкт и Аникита. Испод прозора је представа св. великомученице Варваре, а низ се наставља фигурама свстих ратника и великомученика: св. Леонтија, св. Андреја Стратилата, св. Талалеја и св. Георгија Кападокијског.

Изнад зоне стојећих фигура, у прозору на јужном зиду наоса, десно је насликана фреска св. Јсфимије, а лево св. великомученице чије је име нечитко написано. Изнад прозора певнице налази се сцена *Преображења*. У луку изнад певнице десно је живописана стојећа фигура св. Козмс, у средини медаљон са св. Пантелејмоном, а лево стојећа фигура св. Дамјана.

На западном зиду изнад врата наоса је лунета у којој је насликано Свевидеће око, а изнад је живописан нерукотворени Убрус Христов.

У прозору северне певнице су представљене св. Февронија и св. Тскла, а изнад прозора је насликано *Вазнесење Господње*. У луку изнад певнице, лево је приказана стојећа фигура св. бесребреника Кира, у средини је медаљон са ликом св. Трифуна, а десно је стојећа фигура св. бесребреника Јована.

Изнад низа стојећих фигура налази се зона правоугаоних поља. На јужном зиду наоса, изнад фреске св. Димитрија Солунског, насликани су св. Сергије и Вакхо. Лево од певнице су св. Виктор, св. Мипа и св. Викентије. На западном зиду наоса живописани су свети великомученици Мардарије, Евстратије, Авксентије, Евгеније и Орест. Правоугаона поља се настављају и на северном зиду наоса представама великомученика св. Трофима, св. Салатија и св. Доримедонта. Низ се завршава лево од северне певнице са пољима у којима су насликани св. Карп и св. Папила.

На највишој зони јужног зида наоса приказано је *Обрезање Христово*, затим јеванђелисти Јован и Матеј са својим симболима (орао и човек), *Крштење Христово* и *Благовести*.

На западном делу наоса следе сцене из живота Богородице: *Рођење*, *Ваведење* и *Усијење*. На највишој зони западног зида наоса приказана је сцена *Силазак Светиога духа*.

У највишој зони северног зида наоса приказан је најпре *Сусрећ Марије и Јелисавице*, затим су насликани *Рођење Христово*, јеванђелист Лука са својим знаком (биком), јеванђелист Марко са својим (лавом) и *Васкрсење Христово*.

Свод наоса подељен је на три дела. У средини је представа Бога Оца са четири анђела. Са јужне и северне стране су живописане стојеће фигуре пророка. На јужној страни су представе Амоса, Језекиља, Данила и Соломона, а са северне Давида, Исаије, Илије и Јеремије.

На своду се налазе два лука који централни део са представом Бога Оца одвајају од осталих сцена на своду. На источном луку налази се пет медаљона са представама пророка, а са јужне стране стојећа фигура пророка Јоне, док је натпис поред стојеће фигуре на северној страни нечитљив. Источно од овог лука, ка иконостасу, у врху свода приказан је старозаветни ковчег. Са јужне стране је пророк Мојсије, а са северне првосвештеник Арон. Та сцена представља *Скинију*.

На западном луку живописано је пет медаљона са представама пророка. На јужној страни је стојећа фигура пророка Захарија, а на северној пророка Авакума.

Западно од лука, ка западном зиду наоса, у врху свода је представа *Покров Пресвете Богородице*. Са јужне стране свода живописано је *Усековање св. Јована Крститеља*, а са северне *Рођење св. Јована Крститеља*.

Приправа

Зона сокле приправе тамноцрвене је боје и одвојена је осликаном траком нешто светлијег тона него што је код стојећих фигура.

Најнижа зона приправе живописана је стојећим фигурама. Десно од улаза у наос приказан је арханђел Михаило, у средини изнад врата је херувим, а лево је приказ св. Симеона Столпника.

На јужном зиду приправе наставља се зона стојећих фигура. Приказани су идеали монаштва: св. Антоније Велики, св. Андреј Критски, св. Атанасије Атонски, св. Кирил Белоезерски, св. Дионисије Глушитски Нови чудотворац, св. Онуфрије Велики, св. Симон (Стефан Првовенчани) обучен у одежду свештеника и св. Макарије Египатски. Занимљиво је да је међу светитељима приказан и руски светац Кирило Белоезерски (1337-1427), оснивач великог и богатог манастира на јужној обали Сиверског језера. Овај светитељ је насликан у природној величини, на истакнутом месту и то није урађено случајно. Фреска је требало да сведочи о везама руских и српских монаха који су долазили у Белоезерски манастир. Тамо је у XV веку боравио Пахомије Срб, писац многобројних житија.

На јужном зиду приправе, десно од прозора, налази се представа св. Ефросиније, лево је св. Макрина, сестра Василија Великог. У прозору лево насликана је св. Теодора, а десно светитељка чија је сигнатура нечитљива.

На западном зиду приправе, десно од врата, налази се стојећа фигура св. Марка Траческог. Изнад врата је ктиторски натпис, а изнад њега сцена у којој је приказано четрдесет мученика из Севастije.

Низ стојећих фигура наставља се на северном зиду представом св. Јефрема Сиријског, а затим следи сцена у којој св. Зосим причешћује св. Марију Египатску. Изнад њих је фреска св. Данила Столпника. Зона стојећих фигура се наставља приказом св. Висариона Чудотворца, св. Симеона Дивно-

горца, св. Пахомија Великог, св. Симеона Мироточивог, а завршава представом св. Јевтимија Великог.

Десно од прозора, на северном зиду припрате, насликана је фреска св. Меланије Римљанке, а лево св. Ксеније Римљанке. У прозору десно живописана је св. Параскева, а лево Ангелина, жена деспота Стефана Бранковића, која се упокојила у монаштву и чији је култ био особито негован у фрушкогорским манастирима.

Изнад зоне стојећих фигура, у луковима изнад улаза у наос, припрату и изнад прозора на јужном и северном зиду, налазе се стојеће фигуре светитеља.

Изнад улаза у наос, у лунети, живописана је сцена *Срећења*. На луку десно је представа св. Сисоја, а лево св. Герасима.

На луку изнад јужног прозора са источне стране је фреска св. Авксентија, а западно св. Саве Освећеног.

Изнад улаза у припрату, на луку са јужне стране живописани су св. Максим Исповедник и св. Харитон Исповедник, а северно св. Теодосије и св. Киријак Отпелник.

На луку, на северној страни припрате, изображени су св. Иларион (западно) и св. Јоаникије Велики (источно).

У калоти припрате приказан је Исус Христос са анђелима, а представе јеванђелиста са њиховим симболима живописане су на пацдантифима.

Према досадашњим сазнањима, целу припрату је осликао Никола Јанковић.

Иконостас

Сретење има осликани и зидани иконостас настао у оквиру конструктивног решења првобитног храма, што је реткост у нашим црквама.

Зидана олтарска преграда у сретењској цркви одваја простор наоса од олтара целом својом висином. Преграда има укупно три отвора. Један од њих је предвиђен за царске двери, други за отвор за северни улаз у олтар, а трећи је осмишљен као полукружни отвор у горњем делу, у коме је смештен крст са *Христјовим Распећем*, *Богородицом* и *Св. Јованом Богословом*. Масивна и солидно зидана преграда има и конструктивну функцију, јер својим горњим делом подупиरे свод наоса. Судећи по облицима сачуваних зиданих олтарских преграда, стиче се утисак да је сретењска олтарска преграда при обнови цркве претрпела неке измене. Преграде у старијим храмовима захватале су висину до нивоа архитравне греде. Сретењски зидани иконостас, међутим, диже се до свода и са њим чини једну конструктивну целину. Већи полукружни отвор изнад архитравне греде, у коме је смештен крст са *Распећем* и део изнад њега који се везује за свод, чини се, потиче из времена обнове цркве из 1818. године. Овај иконостас само је доњим делом близак неким другим, највише иконостасу манастира Каран.

Све зидане олтарске преграде имале су осликани украс, програмски и тематски прилагођен светости овог дела храма, чија је улога да раздваја земаљски и небески свет. Не зна се шта је било насликано на првобитном иконостасу, али се може претпоставити да се испод данашњег бојеног слоја највероватније налазе остаци старијег сликарства.

Данас је читава олтарска преграда са обе стране прскривена сликаном декорацијом (комбинација слика на малтеру и слика на дрвеном носачу рађених техником иконописа). Аутор ових украса је Живко Павловић, рођен у Кисиљеву код Пожаревца.

На западној страни иконостаса, слике и украси на малтеру распоређени су у складу са уобичајеним представама на олтарским преградама. У висини престоних икона, на јужном делу иконостаса, насликано је попрсје *св. Јована Крститеља*.

У висини архитрава протеже се фриз од дванаест апостола са Исусом Христом, који је приказан у средини како седи на царском престолу. Стојеће фигуре, са северне према јужној страни, вижу се овим редом: *св. Марија, св. Филип, св. Симеон, св. Јаков Заведеев, св. Матеј, св. Петар, затим Исус Христос, св. Јован, св. Андреј, св. Јаков Алфејев, св. Јуда Јаковљев, св. Варшоломеј и св. Тома*.

Северно од лучног отвора, у коме је смештена целина са крстом, представљена је стојећа фигура *св. Николе*. Јужно од лучног отвора насликан је св. Сава Српски у свечаној архијерејској одежди. У потрбушју лука, над отвором, налазе се три медаљона са приказом *св. Аверкија, св. Евстахија* и једног непознатог светитеља. И са једне и са друге њихове стране живописан је по један анђео у стојећем ставу. Лево и десно од лучног отвора представљен је по један серафим, а највишу површину испод свода, односно изнад отвора са крстом, испуњава велика композиција *Тајне вечере*.

Позађе источне стране олтарске преграде украшено је оскуднијим садржајем, који у програмском смислу нема много везе са темама приказаним на иконостасу. Он је, у ствари, саставни део општег програма декорисања олтарског простора. Стиче се утисак да је сликар на овим површинама стављао оне фигуре и сцене које нису могле да нађу своје место на другим зидовима. У висини царских двери, између њих и северног улаза у олтар, представљен је у стојећем ставу црнокоси свештеник чије су руке везане. Изнад њега исписан је текст: *Свештеник недостиојан служити своју тајну свезан од анђела. Св. Тројица* су изображена изнад царских двери. Северно до отвора са крстом је *св. Силвестер*, а јужно *св. Јован*. Споредније површине третиране су доста немарно. Прскривене су лежерно изведеном орнаментиком стилизованих биљних и геометријских мотива.

Није било уобичајено, без обзира на сво поштовање, да се *св. Сава* слика на олтарској прегради, али је зато често приказиван у олтарском простору. Ни сликање *Тајне вечере* у овом делу храма није уобичајено. Све остало што је насликано на малтеру овог иконостаса везује се за уобичајену тематику везану за живописање преграде.

У стилском и техничком погледу, сликани украси изведени на површини зиданог иконостаса, ни по чему се не разликују од осталих слика које прекривају зидне површине олтара и наоса.

Тематско и програмско јединство са украсима на зидовима иконостаса чине иконе које су постављене на олтарској прегради. Њихов распоред је типичан не само за време настанка, већ и за раније раздобље. Централни пролаз у олтарски простор предвиђен је за царске двери. Северно и јужно од њих налазе се престоне иконе *Богородице са Христом и Исуса Христа*. У луч-

пом отвору, изнад архитравне зоне испуњене фризом апостола са *Исусом Христџом*, постављен је крст са представом *Христџовог Распећа* поред којег су *Бољородица* и *св. Јован Бољослов*. Царске двери, крст са постољем и иконе *Бољородице* и *св. Јована Бољослова* обрађени су у дуборезу на начин који је у оно доба уобичајен.

Сверно и јужно крило двери раздваја дуборезна вертикална трака испуњена храстовим лишћем и шишаркама. На тим пољима насликане су *Блаљовесџи*. Представа *Бољородице* је дата на северном крилу. Представљена је у стојећем ставу, окренута трочетвртински улево, док јој *Свеџи дух* у виду голуба слеће на главу са зраком сунца. *Арханљео Гаврило* је насликан на јужном крилу двери.

На престоној икони *Исус Христџос* је представљен са круном на глави како седи на раскошном трону. Друга престоно икона, *Бољородица на џресџолу са Христџом*, слично је иконописана. *Бољородица* је приказана како седи на трону, а на глави јој је отворена круна. У доњем делу, испод супеданеума, исписано је: „Изобразил Живко Павловић иконописац пожаревачкиј. У Крушевцу: априла 16.Л.Г. 1844.“

На архитравној греди, под полукружним отвором, смештена је посебна целина иконостаса коју чине крст са *Христџовим Распећем* и иконе *Бољородице* и *св. Јована Бољослова*.

* *
*

Живко Павловић је у првој половини XIX века оставио низ остварења по црквама и манастирима ондашње Србије. У његовом раду се осећа жеља да ухвати корак са схватањима сликарске уметности која су долазила из Аустрије. Али, његово скромно сликарско образовање, које је стекао од неког сликара из јужних крајева, није му допуштало да усваја нова идејна и стилска схватања која су све више освајала српско црквено сликарство. Стога је био најсигурнији када се кретао у оквирима зографског сликарског света.

Зидне слике у Сретењу су можда најцелисходнија грађа за проучавање новина које уноси у своје сликарство. Пример *Крунисања Бољородице* у полукалоти апсиде, где је раније место заузимала мирна и статична *Бољородица Оранија*, показује да он у програм осликовања храмова године уноси теме из западне иконографије. Међу фрескама у Сретењу појављује се риђи тип светитеља, са суво наглашеним детаљима, који би могао бити означен као рад Николе Јанковића. Павловић је сликао светитеље са карактеристичном избаченом доњом усном и чвршћом формом, као и боље повезаним детаљима.

Престоне иконе из Сретења значајне су управо због тога што је већ на њима Павловић покушао да учини значајније одвајање од зографског начина изражавања појединих мотива. Статичан, крут и беживотан став *Бољородице* и *Христџа*, с којим се увек суочавамо на иконама цинцарских зографа, овде се некако размекшава, динамизује и оплемењава, и то не само у укушном трстману, већ и у појединостима. Па ипак, Павловић није имао довољно зна-

ња и смелости да направи радикалнији преокрет. Уз то, спутавали су га и строги конзервативни захтеви ктитора које је морао да извршава.

Иконостас цркве манастира Сретење, посматран као целина која се састоји од зидних декорација и иконописних остварења, вредно је Павловићево дело не само за проучавање самог Павловића, већ и уметничких токова и схватања сликарства у тадашњој Србији. Павловићево сликарство налазило се између строгих захтева тадашње конзервативне црквене клијентеле и сопствених жеља да се приближи „академским обрасцима“. У своја дела, заснована на поствизантијском концепту, пошто је био принуђен да поштује укусу наручиоца, уносио је понеки елемент из ликовног света уметника школованих у академијама аустријске царевине.

Постоји претпоставка да се Живко Павловић угледао на Алексија Лазовића и да је био под његовим утицајем. Услед недостатка академског образовања, Павловић није могао да се суштински измени, па је зато остао забележен као представник конзервативног сликарства. После ових Павловићевих остварења, готово да није било значајнијих зографских дела.²⁴

Ризница

Манастир Сретење био је у рушевинама до 1818. године, тако да се тек након тога формира и ризница. Сви предмети, из времена када је Сретење било настањено, нестали су приликом рушења манастира. Ипак, Никифор Максимовић је успео да манастир снабде богослужбеним књигама. Вук Караџић је 1820. године у манастиру затекао дванаест рукописних минеја из 1595. године, написаних у Никољу. Ту је била и једна руска острошка Библија штампана 1581. године, као и један триод штампан код Румуна у Трговишту 1649. године за време кнегиње Јелсене, жене војводе Матеје Басарабс. У певницама су још били рукописни пентикостар, типик, теофилакт, као и друге књиге. Данас нема ниједног од тих рукописа које је забележио Вук Караџић. Сада се у Сретењу чувају само два рукописа – једно јеванђеље и Богородичин молебник, оба из XVI века. Јеванђеље је добро очувано, а 1831. године је обновљено у Преображењу, коме је тада и припадало. Рукопис *Богородичини канони* такође је добро очуван. У седмој деценији XVIII столећа књига је припадала манастиру Никољу.

Од новијих књига вредно је јеванђеље штампано у Москви 1814. године, које је 1846, са још сто богослужбених књига, послато у Србију. Ово јеванђеље је оковано и украшено прилогом епископа Никифора Максимовића. Богата библиотека коју је у другој половини XIX века сакупио игуман Венедикт, као и многе рукописне књиге, изгорела је приликом бомбардовања ма-

24 : Павле Васић, *Живко Павловић молер пожаревачки и његово доба*, Пожаревац, 1968, стр. 27-28; Светозар Душанић, Радомир Николић, *Овчарско-кабларски манастири*, Овчар Бања, 1978, стр. 60-69; Радомир Станић, *Иконостас цркве манастира Сретење на Овчару*, ЗРМХ XI, Чачак, 1981, стр. 31-50; Делфина Рајић-Милош Тимошевић, *Манастири Овчарско-кабларске клисуре*, Чачак, 2004, стр. 253-254.

настира 1941. године. Данас се у Сретењу чува вредна библиотека Свстозара Душанића, некадашњег управника библиотеке Патријаршије Српске православне цркве у Београду.

Од осталих предмета у манастиру Сретењу по лепоти се истичу путир из XVIII-XIX века и кадионица из XIX века.

Приликом бомбардовања манастира 1941. године, изгорела су два конака и трезарија. На основу белешке о ратној штети, познато је да је од покретног инвентара током целог рата уништено пет портрета личности из Првог светског рата, крст у дуборезу окован златом, златна копча на једном јеванђељу, један сребрни крст, иконица за Свето писмо, завеса из храма, срачица, дарохранилница од сребра и два пара одежди.

Посебна и вредна занимљивост манастирске ризнице је бакрорез који је настао 1845. године у Бечу, а по жељи епископа Максимовића. Он приказује обновљени манастир и монахе који дочекују свог владика који долази да посети манастир. Као предложак сигурно је послужио бакрорез Студенице из 1733. године, умножаван непосредно пре 1845. године, када је урађен овај сретењски бакрорез.²⁵

25 Вук Стефановић Караџић, *Почетак описанија српски манастира*, у: „Овчарско-кабларски манастири“, Градац 98/99, Чачак, 1991, стр. 19-20; Архимандрит Јован Радосављевић, *Овчарско-кабларски манастири. Монашки живот и страдања у XIX и XX веку*, Припћина, 1998, стр. 381, 391; Радивоје Бојовић, *Манастир Сретиње на бакрорезу из 1845. године*, *Valcanica XXIX*, Београд, 1998, стр. 368, 372-376; *Страдања манастира Преображење, Света Тројица и Сретиње у Другом светском рату*, приредио Зоран Маринковић, *Изворник 15*, Чачак, 1999, стр. 131, 140.

Monastery Sretenje

Sretenje was first mentioned in 1528. It was written under the name of Koranje in the region of village Markovica in the Turkish register. It is not known when exactly it was built. There are suppositions that it was also built in the middle Ages as Nikolje, or that it was, perhaps, built on the old foundations during the Turkish Empire.

A thorough reconstruction at the beginning of XIX century almost completely changed the former look of the church, but according to lower parts of narthex, altar apses, wall altar partition, amvon, it can be concluded that the church is old and that it was built in the Raska style.

First centuries of the church existence are not known to us today. Just fragmentary pieces of events according to few records reveal some of many happenings. It is recorded that Tatars in Turkish service burnt down the monastery Sretenje in 1623. However the greatest destruction Sretenje experienced during the Great Serbian Migration in 1690. The monastery Sretenje was probably deserted at the end of the same century. There are no data about Sretenje from the following century.

The reconstruction did not start until the end of XIX century, when a monk Nikifor Maksimovic, a future bishop, started the reconstruction of the monasteries. First the monastery Preobrazenje was reconstructed in 1811 and then in 1817 Nikifor Maksimovic moved to one cave above Sretenje which was in ruins. It seems that the biggest part of the church was reconstructed during 1818, but the works in the monastery complex lasted in the following thirty years.

Nowadays the reconstructed church monastery Sretenje is one nave building without a dome, with shallow square choirs, five side apses which is considerably lower than the narthex, parvis is rectangular, and the bell tower is too big. The walls of the former temple, before the reconstruction in 1818, were saved up to the height of choirs.

The big reconstruction organized by episcope Nikifor Maksimovic lasted from 1818 to 1847. The reconstruction was carried out without much skill and taste although it was a big and long project.

After the building works were over, painters Zivko Pavlovic from Pozarevac and Nikola Jovanovic from Ohrid were invited to paint the inside of the church in 1844. Their paintings are not of an important artistic value.

Episcope Nikifor suddenly died on 28th February, 1853 and he was buried in previously prepared grave in monastery Sretenje on 3rd March. Today the grave is in the narthex of the monastery church.

During German bombing in 1941, konak with monastery treasury, archive and library was destroyed and the church as well as its tower was badly damaged.

After the Second World War Sretenje got a separate administration and in 1947 it became a female monastery.

Delfina Rajić
Milos Timotijević

Le monastère Sretenje

La première mention du monastère Sretenje remonte à l'année 1528. Dans le registre turc, il a été inscrit sous le nom de Koranje dans le cadre du village de Markovica. Quand a-t-il été exactement édifié, aujourd'hui nous l'ignorons. Restent des suppositions sur le fait qu'il provenait peut-être lui aussi du Moyen-Âge, tout comme Nikolje, ou qu'il a peut-être été édifié sur les anciens fondements à la période ottomane.

Le renouvellement fondamental au début du XIX siècle a totalement changé l'apparence primitive de l'église, mais en se basant sur les parties basses du naos, sur l'abside de l'autel, les cloisons bâties de l'autel, l'ambon, il pouvait être conclu que l'église est vieille et qu'elle a été construite dans l'esprit de renouvellement du style propre à la ville de Raška.

Les premiers siècles d'existence du monastère Sretenje ne nous sont pas aujourd'hui suffisamment connus. Rien que certains faits extraits qui nous sont connus d'après des annotations sans agrément, nous révèlent certains événements parmi tant d'autres. Il a été annoté que le monastère Sretenje a été incendié par les Tatares au service des Turcs en 1623. Sretenje a toutefois vécu le plus grand calvaire lors de la Grande Migration en 1690. Le monastère Sretenje a probablement été abandonné à la fin du même siècle. Le siècle suivant se déroule sans informations sur Sretenje.

Pour sa reconstruction, le monastère Sretenje a attendu jusqu'à la fin de la deuxième décennie du XIX siècle, lorsque le vigoureux moine et futur évêque Nikifor Maksimović a entrepris la reconstruction du monastère. Auparavant, ce moine avait rénové Preobraženje, à partir d'où il était passé, en 1817, dans une caverne au-dessus de Sretenje qui était en ruines. Il semble que la plus grande partie de l'église a été rénovée en 1818, mais les travaux ont continué sur l'ensemble monastique entier au cours des trente années suivantes.

Aujourd'hui, l'église rénovée du monastère Sretenje est une construction en une partie sans coupole, avec un chœur peu profond rectangulaire, une abside pentagonale beaucoup plus basse que la hauteur du naos, un narthex de base carrée au-dessus duquel a été élevé un clocher disproportionné. Les murs du temple original, avant le renouvellement de 1818, ont probablement été protégés jusqu'à la hauteur du chœur.

La grande rénovation du monastère, qui a été organisée par l'archevêque Nikifor Maksimović, a été effectuée de 1818 à 1847. Le renouvellement a été fait maladroitement et sans goût, bien qu'il fut une entreprise de construction grande et de longue durée.

Après l'achèvement des travaux de construction, au monastère ont été appelés, en 1844, les peintres Živko Pavlović de Požarevac et Nikola Janković d'Ohrid, afin de peindre l'intérieur de l'église. Les icônes de trône²⁶ ont déjà été peintes auparavant par Nikola Pavlović. Les peintures murales de ces maîtres ne sont pas de grandes valeurs artistiques.

L'évêque Nikifor est mort subitement le 28 février 1853 et a été enterré le 3 mars dans un tombeau préparé à l'avance au monastère Sretenje, qui se trouve même aujourd'hui dans le narthex de l'église du monastère.

26 Icônes se trouvant dans l'endroit le plus bas de l'iconostase, plus grandes que les autres et vouées à un respect particulier.

Lors du bombardement du monastère en septembre 1941, les Allemands ont atteint le „konak“ dans lequel se trouvaient les objets de haute valeur du monastère, les archives et la bibliothèque. Au cours de ce bombardement, le clocher de l'église a été endommagé, ainsi que l'église même.

Après la seconde guerre mondiale, Sretenje a obtenu une administration à part, puisqu'il a été jusqu'en 1946 sous la direction collective de Svete Trojice. Très vite, en 1947, Sretenje est devenu un monastère pour religieuses.

Delfina Rajić
Miloš Timotijević

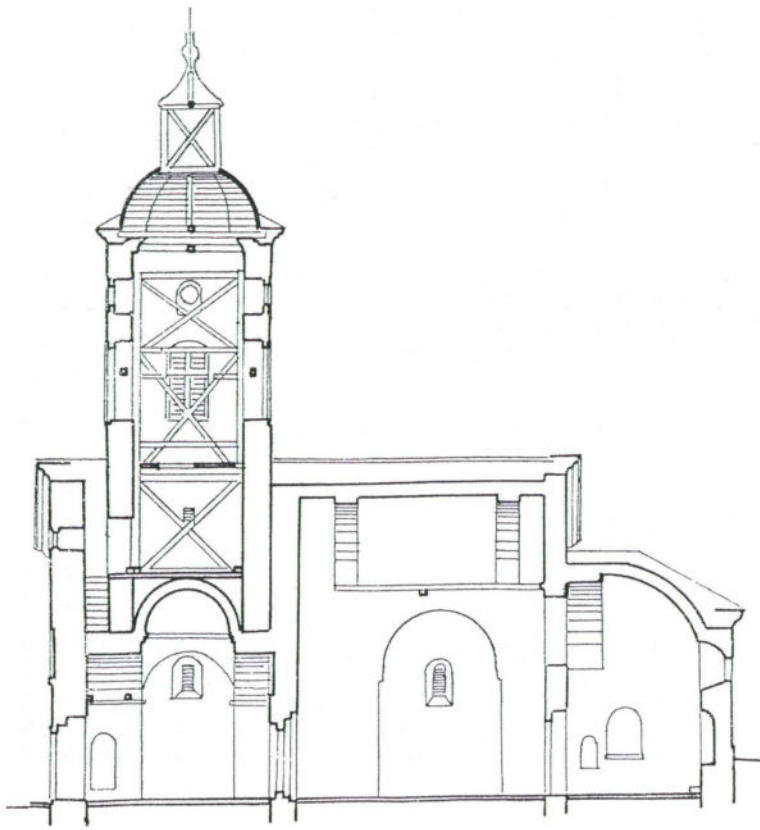
Сретење, манастирски комплекс

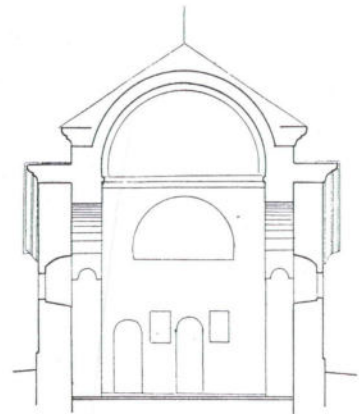
Сретење, припрата, ктиторски натпис

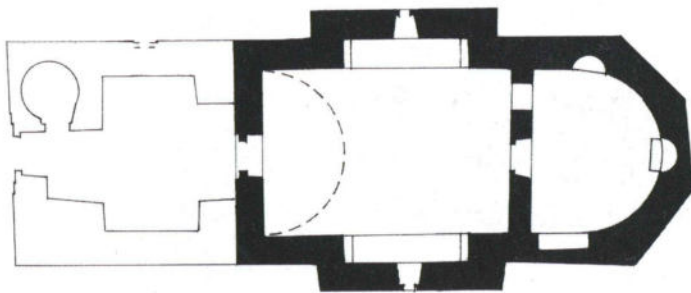
Сретење, ризница, кадионица

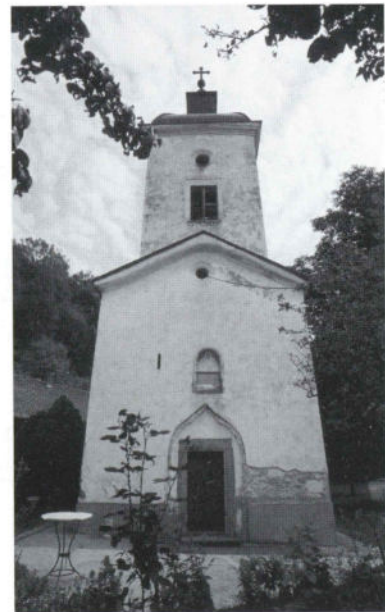
Сретење, уздужни пресек

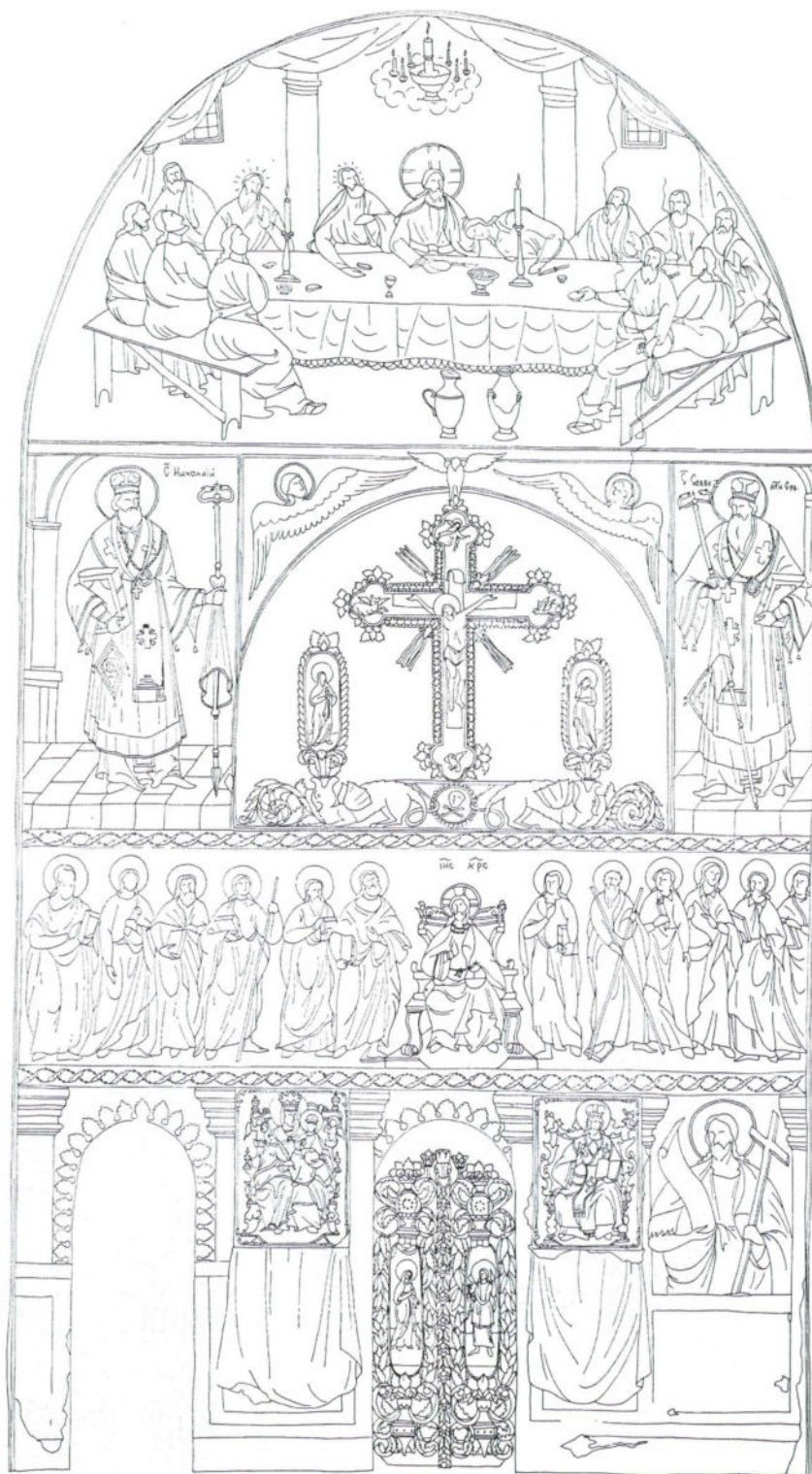
Нaos, попречни пресек

Сретење, основа

Сретење, изглед

Сретење, наос, цртеж иконостаса

Иконостас, престопа икона,
Богородица са Христом

Иконостас, престопа икона,
Исус Христос

Сретење, наос, св. Димитрије

Сретење, наос, св. цар Урош и св. цар Лазар